

בעבר גירשו אותם, עכשיו ממררים להם את החיים

תצלום ארכיון אלכס ליבס

משרד הפנים, ירושלים המזרחית. המהזה המוכר של דהק בתור משטל ברחוב נוהר בשחיה

הפנים לחושף את הנהלים שהיו בעבר בנוגע לזכות התושבות. זאת בעקבות הטענה שמי שעזב את העיר לפני 1995 לא ידע על שינוי הנהלים, דק כשהוד לביתו בירושלים קיבל את ההודעה שאינו רשאי יותר להתגודד בעיר.

גם לאחד הודעתו של השר שרנסקי על השינוי במדיניות המשיכו פקדי משרד הפנים במזרח ירד שלים לדרוש מערבים שיחזירו את תעודת הזהות

ירושלים לרמאללה, בשכחי הגדה המערבית. הם עזבו את ירושלים בגלל הגבלות בנייה שהוטלו על הערבים. החרמת התעודה הישראלית היא מבחינתם אובדן זכויות רבות, ובראשן הזכות להיכנס באופן חופשי לשטח ישראל, כלומר הזכות האפשרות להתפרנס.

שבועות אהדים לפני שהוקמה ממשלת ברק הוציא בית המשפט העליון צו המורה למשרד

חצי שנה הלפה מאז הבטיח השר נתן שרנסקי לשנות את מדיניות "הטרנספר השקט" במזרח ירושלים. משרד הפנים אמנם אינו מהרים יותר תעודות זהות מערבים החשודים שעזבו את העיר, אבל הפגיעה בזכויותיהם נמשכת

מאת דני רובינשטיין

דת הזהות הישראלית הם יכולים לאבד אם הם עוד בים את העיר.

פעולת החרמת תעודות הזהות הישראליות מערבים בירושלים החלה ב-1995, בשלהי כהונתה של ממשלת העבודה הקודמת, ובניצוחו של אלי טורסה, אז הממונה על משרד הפנים בירושלים. פעולות ההחרמה הורחבו עם מינויו של סוויסה לשר הפנים בממשלת נתניהו. משרד הפנים אמנם לא ביצע עבודת בילוש לאיתור אלה שעזבו את העיר, אך פישפש בכליהם של הפונים אליו. בכל פעם שערבי בא למשרד לצורך רישום (נישואים, לידת ילדים ובקשות לתעודות שונות) התעורר כלפיו השר, הוא התבקש להציג לפני פקדי המשד רד הזכחות לכך שהוא גר בעיר. הזכחות יכלו להיות קבלות לתשלומי מסים עירוניים, תשלומי חשמל וטלפון תעודות אחרות המעידות כי האיש ובני משפחתו אכן התגודדו בשנים האחרונות בתוך גבולות ירושלים.

אין נתונים ברורים על מספר הערבים שנשללה מהם זכותם להתגודד בירושלים מאז 1995. על פי אומדנים, מדובר בכמה אלפים. אולם מדיניות זו איימה על עשרות אלפי ערבים בעלי תעודות ישראליות-ירושלמיות, שעזבו את ירושלים ועברו להתגודד בשכונות הערביות הגדולות שנבנו בין

ע כינונה של ממשלת ברק המריז שר הפנים החדש, נתן שרנסקי, כי מדיניות המשרד בירושלים, שזכתה לכינוי "הטרנספר השקט", אינה כבירה ולכן תשובה. ואולם הפעולות שנועדו לשים קץ למדיניות שהפלשתינאים מכנים "ניקיון אתני" מתנהלות בעצלתיים, השינויים שבוצעו בינתיים הם חלקיים בלבד. אפילו המהזה המוכר של דהק בתור משטל ברחוב, בכניסה למשרד הפנים במזרח ירושלים, נותר כשהיה, בגלל עיכוב בעבודתו להעברת המשרד למסכנו החדש. מה מעכב את השינוי במדיניות?

הכינוי "הטרנספר השקט" הוצמד למדיניות שבמסגרתה הוזרמו תעודות זהות ישראליות מערבים שגרו בזמנו במזרח ירושלים (כלומר בטח ישראל) ועקרו אל מחוץ לעיר. למעשה, הערבים תושבי ירושלים אינם בעלי אזרחות ישראלית, ומעמדם מוגדר כתושבי קבע בישראל, או בעלי "זכות תרשבות" בירושלים. כלומר, תעודת הזהות הישראלית מקנה להם את כל הזכויות שיש לאזרחי חי ישראל, למעט הזכות לבהוד ולהיבחר לבנסת (ולכן הם בוחרים ונבחרים לרשות הפלשתינית), וכן הם אינם רשאים להחזיק ברכוש ישראלי. את תער

שבידם. באוגוסט 1999 שלח עורך הדין אליהו אכרם, מנהל המחלקה המשפטית של המוקד להגנת הפרט בירושלים, מכתב לפרקליטות המדינה שבו הוא מתריע על המשך התופעה ודורש להפסיקה. בסוף אוגוסט הודיעה הפרקליטות שבינתיים לא יילקחו תעודות זהות ממי שאיבד את זכות התרשבות.

כחודש וחצי לאחר מכן, כאמצע אוקטובר, התקיים דיון בעניין בנוכחות שר הפנים שרנסקי, השר הממונה על ירושלים חיים רמון ושר המשפטים יוסי ביילין. בסיומו פורסמה הודעה כי משרד הפנים לא ישלול יותר את מועמדות "תושב הקבע" מערבים תושבי ירושלים שעזבו את העיר. היועץ המשפטי לממשלה אליקים רובינשטיין היה שותף לדיונים בעניין, ובסוף אוקטובר הודיעה פרקליטות המדינה לבית המשפט העליון ש"לעת הזאת לא תינטל תעודת הזהות ממני שלגביו נמצא כי פקע תוקף רשיונו לשיבת קבע".

נוסח ההודעה האחרונה מביטח אמנם שלא יודרמו יותר תעודות זהות מערבים, אבל בפועל מאפיין שר המשפיע ולשלול את זכות התושבות ובכך להפוך רבים מהערבים תושבי ירושלים למהגרים בלתי חוקיים בכתיבהם.

עד תחילת נובמבר, כשמלאו המישה חורשים לכהונת הממשלה הנוכחית, המשיכו להגיע תלונות לארגוני זכויות האדם בירושלים; יותר מ-100 ערבים התלוננו שנמסר להם ממושרד הפנים שאיברו את זכותם להתגורר בעיר. כלומר, המדיניות הקודמת נמשכה אף שטכנית תעודות הזהות לא הוחזרו. רק בנובמבר פסקו התלונות. בראיון לפני כחודשיים לעיתון "אליקורס" טען שרנסקי כי מדיניות

נאות החרימה התעודות נפסקה.

הודעה זו של השר הרגיעה את חששות הערבים תושבי ירושלים, ורבים מהם פנו למשרד הפנים בבקשה לקבל תעודות שונות ולבצע רישומים. אך עד מהרה התברר לפונים שהרכיב לא השתנה, וכי הנהלים הקודמים של משרד הפנים, שדרשו מהם להוכיח שהם גרים בעיר, נותרו על כנם. רבים מאלה שפנו בעבר בבקשה לרשום גישושים וילדים, בקשתם לא נענתה, ואילו מי שתעודת הזהות שלהם נשללה ופנו לקבלה חזרה לא זכו לכל טיפול.

ערבים רבים שגרים במזרח ירושלים הם חסרי תעודות זהות מסיבות שונות; לפי אומדנים שונים, מרוכז בכמה אלפי משפחות ערביות שהרישומים בנוגע אליהם אינם מוסדרים. למשל, בני זוג שאחד מהם איננו תושב ירושלים, ולכן גם ילדיהם אינם רשומים כתושבי קבע בישראל. ילדים אלה אינם זכאים ללמוד בנתיב הספר בעיר, ואינם זכאים לבית סוחר רפואי. מקרה אופייני אחר הוא של אב משפחה שאין לו תעודה ישראלית ולכן אינו רשאי להתגרר עם אשתו וילדיו.

לפני כשלושה שבועות פנה עורך אכרם שוב לבית המשפט העליון בבקשה להורות לשר הפנים לפרט את המדיניות והנהלים של משרדו בעניין זה, נוכח הסבל הרב שנגרם לאלפי משפחות. הפרקליטות טות ביקשה כתגובה מבית המשפט ארכה של 45 יום כדי לתרגם את השינוי במדיניות להוראות ביצוע ברורות לפקירי משרד הפנים במזרח ירושלים. הארכה תסתיים בראשית פברואר, ואולי נדע אם אכן המדיניות הקודמת, שביקשה לסלק ערבים מירושלים, עברה לגמרי מהעולם.